

УДК 371.11

**МОДЕРНІЗАЦІЯ МЕХАНІЗМІВ ФІНАНСУВАННЯ
ШКІЛЬНОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ**

О.С. Ковальчук

Луцький національний технічний університет, Україна, osk@front.ru

Серед стратегічних напрямків реформування шкільної освіти в Україні, визначених Національною доктриною розвитку освіти, чільне місце займають стратегії і завдання орієнтовані на:

- забезпечення суттєвого зростання якості освіти всіх рівнів, створення умов рівного доступу до неї;

- оновлення фінансово–економічних механізмів функціонування освіти;
- запровадження державно–громадської моделі управління освітою з урахуванням сучасних освітніх тенденцій її розвитку [9].

Дискусії, з приводу того, якою має бути система фінансування закладів шкільної освіти, її джерела та механізм їх залучення в умовах ринку, ведуться вітчизняними науковцями та практиками (О.Василик, М.Дарманський, О.Красів, Т. Оленич, Л. Паращенко, Ю. Шукевич та ін). Проблема формування дієвих механізмів вдосконалення фінансового стану шкільної освіти не є новою для наукових шкіл освітнього менеджменту Австралії, США та країн Європи.

Незважаючи на тенденцію збільшення фінансових видатків на освіту з державного бюджету (2010 р.) до 6,43% (у 2004 р. – 5,3%) [10, ст.58], система фінансування освіти в Україні не є оптимальною, а отже, ефективною. Фінансування поточних витрат закладів шкільної освіти обмежується виділенням коштів, згідно Бюджетного кодексу, на захищені статі видатків – заробітна плата працівників, комунальні послуги та енергоносії, а також компенсація витрат на продукти харчування, що не дає змоги в мінімально необхідних обсягах оновити матеріально – технічну базу закладів

Дотичними роботами щодо фінансування витрат на утримання закладів освіти є пропозиції науковців М.Дарманського та О.Василика, які ґрунтуються на збалансованому поєднанні бюджетних і позабюджетних джерел при значній децентралізації на рівень місцевих рад. Вони вважають, що на регіональному рівні потрібно створювати спеціальні фонди фінансування освіти, які повинні бути вибудовані як окремі організаційні структури, що діють за своїми статутами [2]. Кошти до таких фондів надходять, згідно вимог територіальних громад, від усіх суб'єктів підприємницької діяльності, які функціонують на їх території [4].

При залучення додаткових позабюджетних асигнувань, де чітке місце займають спонсорські внески, О.Красів [7] вказує на необхідність введення обґрунтованої системи податкових пільг, завдяки яким економічно вигідним для підприємців буде вкладення частини отриманого прибутку у розвиток освіти. Ефективне функціонування закладів освіти науковець бачить в адресності податкових платежів при акумуляції основної частини коштів на регіональних рівнях управління, що дасть змогу кожному платникові податків відчувати себе причетним до справи розвитку освіти в конкретному районі чи місті.

На думку Л.Паращенко [11] ефективним інструментом запровадження нових моделей фінансування навчальних закладів беззаперечно є шкільна автономія, тобто надання безпосередньо навчальному закладу ширших організаційних та фінансово–господарських повноважень. Забезпечення фінансової самостійності шкіл передбачає можливість не тільки ефективно та оперативно використовувати виділені навчальним закладам бюджетні кошти, але й легально отримувати і використовувати більше додаткових коштів (коштів спеціального фонду), зокрема від оренди приміщень, платних освітніх послуг, благодійних внесків та інших надходжень.

Свої міркування авторка ґрунтувала на зарубіжному досвіді, накопиченому теоретиками і практиками шкільної освіти європейських країн.

Як переконує досвід європейських країн, ефективним механізмом фінансування шкіл, який забезпечує для школярів рівні умови навчання, є формування кошторисів навчальних закладів з розрахунку витрат на одну дитину та врахуванням спеціалізації й типу закладу. Експерти Міжнародної організації ЮНЕСКО, К. Росс та Р. Левасік [14] запевняють, що формула «кошти йдуть за дитиною», забезпечує раціональне й ефективне витрачання надходжень, стимулює до підвищення якості роботи школи, надає рівні права й можливості усім учасникам освітнього процесу [14,4].

Витрати, пов'язані з утриманням шкіл у країнах Європейського Союзу, покриваються із публічних коштів. Можемо виділити три основні способи фінансування освітніх завдань:

- кошти передаються з центрального рівня безпосередньо школам (Греція, Німеччина, Франція, Данія);
- кошти передаються до органів самоврядування на підставі системи коефіцієнтів – формул (Польща, Словаччина, Фінляндія);
- кошти передаються органам самоврядування за системою коефіцієнтів (формул), а далі розподіляються поміж школами за визначеними правилами (Болгарія, Литва).

Серед країн близького зарубіжжя (колишніх країн Радянського союзу) найбільше наукових досліджень з питання запровадження у державних школах моделей автономного фінансового менеджменту накопичили Росія, країни Балтії, Грузія та Киргизія. Аналіз способів фінансування шкіл (у Литві нарахування коштів відбувається з використанням так званого «шкільного кошика»,

в Естонії – розподіл державних грантів, у Грузії – ваучерна система фінансування шкіл, у Киргизії та Росії нараховування відбуваються згідно формули «гроші йдуть за дитиною») та меж їх автономії знаходимо у роботах А. Вавилова, А. Гармашова, Н. Типенко (Росія) [1; 3; 10], А. Йогі (Естонія) [6], К.Камінскас (Литва) [13], М. Хонінг (Литва) [12], Й. Урбановіч (Литва) [12], С.Дургішвілі (Грузія) [5], І.Лукашової (Киргистан) [8], І.Макенбаєвої (Киргистан) [8], Р.Могилевського (Киргистан) [8] та ін..

Для розроблення ефективних механізмів фінансування шкільної освіти в Україні реформаторам освіти варто звернутися до досвіду зарубіжних країн і модернізувати систему державних фінансових надходжень на основі формули «гроші йдуть за дитиною». Така модернізація потребує вирішення ряду питань:

1. Владі необхідно суттєво переглянути структуру видатків бюджетів усіх рівнів на предмет їх оптимізації, визначивши шкільну освіту як стратегічно захищену пріоритетну бюджетну галузь;
2. Органи управління повинні визначитися, чи здатні вони, нарешті перейти від неекономного фінансування закладів до адресного фінансування освіти кожної дитини (через зміни законодавства ввести ринкові механізми замість адміністративно-розподільних).
3. Владі необхідно визначити пріоритетним завдання про відкриття школами рахунків та проведення відкритого діалогу з батьківською громадськістю щодо підтримки шкіл.
4. Необхідно провести реформування законодавства, яке дозволить розширити права шкіл у використанні наявного бюджету [11].

Список використаних джерел:

1. Вавилова А.А. Финансирование деятельности образовательных учреждений разных типов. Справочник руководителя образовательного учреждения. № 12, 2010.
2. Василик О.Д. Державні фінанси України. // Навчальний посібник.–К.:Вища школа. 2000. – с. 383.
3. Гармашова А.С. Формирование и финансовое обеспечение государственного задания. Справочник руководителя образовательного учреждения. № 11, 2010.
4. Дарманський М.М. Соціально – педагогічні основи управління освітою в регіоні. – Хмельницький. Поділля. 1997. – с. 260
5. Дургішвілі С. // Матеріали виступу на міжнародній конференції «Бюджет, фінансування та автономія школи: Україна та Центрально-Східна Європа», м. Київ – 3–4 лютого 2011 року.
6. Йогі А. Загальна система фінансування освіти в Естонії. Міністерство фінансів Республіки Естонія// Матеріали виступу на міжнародній конференції «Бюджет, фінансування та автономія школи: Україна та Центрально-Східна Європа», м. Київ – 3–4 лютого 2011 року.
7. Красій О.Д. Проблеми фінансування загальноосвітніх закладів. // Фінанси України. 1998. № 1 – с. 56 – 58.
8. Лукашова И.В., И.Дж.Макенбаева, Р.И.Могилевский. Анализ Государственных расходов на социальный сектор в Кыргызской Республике, 2007–2010 г.г.–Б.:2011.–258с. ISBN 978–9967–26–559–2
9. Національна доктрина розвитку освіти України // Нормативно-правове забезпечення освіти : у 4 ч. – Х., 2004. – Ч.1. – С. 5–24.
10. Типенко Н.Г.. Нормативно-подушевое финансирование школьного образования в регионах России. //В журн. «Общественные науки и современность» РАН, № 3, 2010.
11. Шкільний бюджет: навч.-метод. посіб. для кер. освіти/ В. Мархлевський, Ю. Шукевич [та ін.]. – К.: Таксон, 2011. – 156 с. – ISBN 978–966–7128–76–0.
12. Honingh, Marlies; Urbanovič, Jolanta [Urbanovic, Jolanta]. School autonomy and leadership in Lithuania; can the school leader or headmaster help the school to set a step ahead? // Public administration East and West: twenty years of development: the 20th NISPAcee annual conference May 23–26, 2012, Ohrid, Republic of Macedonia (FYROM). [Bitola]: [University “St. Kliment Ohridski”], 2012. P. 1–13.
13. Kaminskas K. Structures of education and training systems in Europe – Lithuania. Ministry of Education and Science. Vilnius 2010.
14. Ross, K. N., & Levacic, R. (Eds.). (1999). Needs-Based Resource Allocation in Education Via Formula Funding of Schools. Paris: International Institute for Educational Planning, UNESCO.